

10 Ιανουαρίου 2015

Οι εκκλησίες των Βαρωσιών, της νέας πόλης της Αμμοχώστου. 40 χρόνια μετά

/ [Πεμπουσσία](#)· [Ορθοδοξία](#)-[Πολιτισμός](#)-[Επιστήμες](#) / [Προσκυνήματα](#)-[Οδοιπορικά](#)-[Τουρισμός](#)

Η νέα πόλη της Αμμοχώστου τα επονομαζόμενα Βαρώσια, άρχισαν να αναπτύσσονται πληθυσμιακά αμέσως μετά την κατάληψη της μεσαιωνικής περιτειχισμένης πόλης, από τους Οθωμανούς Τούρκους το 1571 και την εκδίωξη από εκεί των Ελλήνων κατοίκων της.

Όταν τον Αύγουστο του 1974 η πόλη καταλήφθηκε από τους Τούρκους αμαχητί, ένεκα της προδοσίας, οι ναοί της λεηλατήθηκαν από τις εικόνες και τα τιμαλφή τους. Το άνοιγμα των οδοφραγμάτων το 2003 μας έδωσε την ευκαιρία να διαπιστώσουμε επακριβώς την τραγική κατάσταση των εκκλησιών, που βρίσκονται εκτός της περικλειστης από τον τουρκικό στρατό πόλης. Για αυτές που βρίσκονται εντός του στρατοκρατούμενου και απροσπέλαστου τμήματος, ελάχιστα γνωρίζουμε για την κατάσταση διατήρησής τους και τα προβλήματα, που αντιμετωπίζουν. Οι ναοί, οι οποίοι βρίσκονται στα όρια των Βαρωσίων είναι οι εξής:

1. Καθεδρικός ναός Αγίου Νικολάου (απροσπέλαστος)
2. Ναός Παναγίας Χρυσοσπηλιώτισσας Κάτω Βαρωσίων (προσβάσιμος)
3. Αγία Ζώνη Κάτω Βαρωσίων (απροσπέλαστος)
4. Ναός Αγίου Ιωάννη (απροσπέλαστος)
5. Ναός Τιμίου Σταυρού (απροσπέλαστος)
6. Ναός Αγίας Παρασκευής (προσβάσιμος)
7. Ναός Αγίου Μέμνωνος (απροσπέλαστος)
8. Παρεκκλήσιο και σπήλαιο Αγίας Αικατερίνης (απροσπέλαστα)
9. Ναός Αγίας Τριάδας (απροσπέλαστος)
10. Ναός Καθολικών/Μαρωνιτών της Αγίας Καρδίας (Sacré-Coeur) (απροσπέλαστος)
11. Ναός Αγίου Λουκά (προσβάσιμος)
12. Παρεκκλήσιον Αγίου Παντελεήμονος (προσβάσιμο)
13. Παρεκκλήσιον Αγίου Γεωργίου (Άι Γιωρκού), Σαλαμίνας (προσβάσιμο)
14. Ναός Αγίου Γεωργίου του Φαράγκου (προσβάσιμος)

Είναι χαρακτηριστικό ότι ορισμένες εκκλησίες φέρουν ονόματα εκκλησιών της μεσαιωνικής πόλης (Άγιος Νικόλαος, Τίμιος Σταυρός, Αγία Ζώνη) ένδειξη προφανώς μεταφοράς της τιμής αλλά και λατρευτικών αντικειμένων στους νέους ναούς.

Ο ναός του Αγίου Νικολάου ήταν ο καθεδρικός ναός της πόλης, αλλά παραδόξως πολύ λίγα στοιχεία μπορούν να επιβεβαιωθούν για την ιστορία του μνημείου, ενώ παράλληλα ελάχιστες φωτογραφίες σώθηκαν. Ο ναός πιθανότατα ήταν δίκλιτος, ενώ το ψηλό κωδωνοστάσιο που βρισκόταν στην ανατολική πλευρά μεταξύ των δυο κλιτών φανερώνει μεταγενέστερη επέμβαση και επέκταση του ναού πιθανόν προς τα βόρεια. Το νότιο κλίτος έφερε πολύπλευρη εξωτερικά αψίδα. Εδώ τελούνταν τα εθνικά μνημόσυνα και οι επίσημες δοξολογίες.

Η μεγαλύτερη εκκλησία της πόλης ήταν η Παναγία η Χρυσοσπηλιώτισσα στο Κάτω Βαρώσι, η οποία το 1975 μετατράπηκε από τους εποίκους που κατοίκησαν την περιοχή, σε μουσουλμανικό τέμενος. Η αρχαιότερη γραπτή μαρτυρία, που υπάρχει για την Χρυσοσπηλιώτισσα ανάγεται στο 1335 όταν ο περιηγητής Jacobus de Verona αναφέρει ότι προσκύνησε στη Santa Maria de la Cava (= της Παναγίας της Σπηλιωτίσσης). Πριν την οικοδόμηση της μεγάλης σύγχρονης εκκλησίας γύρω στο 1960, αυτό που υπήρχε ήταν μόνο ένα ψηλό κωδωνοστάσιο (παλαιότερο του σημερινού) και ο σπηλαιώδης ναός, που αρχικά ήταν αρχαίος τάφος. Εντός του σπηλαίου υπάρχει μέχρι σήμερα πηγάδι με αγίασμα.

Η εκκλησία της Αγίας Ζώνης ήταν από τους σημαντικότερους ναούς των Βαρωσίων. Ήταν αρχικά ένας μονόχωρος ναός, ο οποίος μετασκευάστηκε περίπου

στα μέσα του 20ού αιώνα σε δίκλιτο από τον αρχιτέκτονα Μιχάλη Κόκκινου, με αρκετά νεογοτθικά αρχιτεκτονικά στοιχεία. Στο κέντρο περίπου του ναού υπήρχε κούφωμα, όπου βρισκόταν η παλιά εικόνα της Παναγίας. Στην εκκλησία φυλάσσονταν σπουδαίες εικόνες, όπως αυτή των Εισοδίων της Θεοτόκου του 15ου αιώνα και της αγίας Βαρβάρας του 16ου αιώνα, που βρίσκονται σήμερα στο Βυζαντινό Μουσείο του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄ στη Λευκωσία και η Παναγία η Οδηγήτρια του 16ου αιώνα, που κλάπηκε από τον Aydin Dikmen, κατασχέθηκε από την αστυνομία του Μονάχου και επαναπατρίστηκε το 2013.

Ο ναός του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου κτίστηκε το 1960 στη θέση του μικρού μοναστηριού του Αγίου Ιωάννη της Κουρράθας. Το μονόχωρο καθολικό σωζόταν νοτίως του νέου ναού μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του '60. Ο σύγχρονος ναός ήταν έργο του ελλαδίτη αρχιτέκτονα Νομικού. Ο ναός λειτούργησε από το 1994 μέχρι το 2003 ως «μουσείο εικόνων», αλλά τελικά ο τουρκικός στρατός απαγόρευσε την είσοδο σε αυτόν για λόγους τάχα ασφαλείας. Από ορισμένες φωτογραφίες, που λήφθηκαν από επισκέπτες διαπιστώνεται ότι οι εικόνες οι οποίες υπήρχαν εκεί ήταν αυτές που ζωγραφίστηκαν για τον ναό, μεταξύ αυτών και η εφέστιος εικόνα του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου, έργο του 18ου αιώνα. Σύμφωνα με τουρκική πηγή το 1994 εκτίθονταν στο ναό 120 εικόνες.

Ο ναός του Τιμίου Σταυρού στην ομώνυμη μεγάλη ενορία της πόλης, είναι κτίσμα πιθανότατα των μέσων του 19ου αιώνα. Στον ναό υπήρχαν ενσωματωμένα αρχιτεκτονικά μέλη παλαιότερων κτισμάτων αρχαίων και βυζαντινών, που ίσως μεταφέρθηκαν εκεί από την αρχαία Σαλαμίνα ή την παλιά Αμμόχωστο ή από παλαιότερο κτίσμα. Από πρόσφατη φωτογραφία φαίνεται ότι η κύρια νότια είσοδος του ναού είναι σφραγισμένη. Στην ίδια φωτογραφία διακρίνεται το νεογοτθικό τριγωνικό υπέρθυρο της νότιας εισόδου, όπως και βανδαλισμοί και αναγραφή τούρκικων ονομάτων στους τοίχους. Το κωδωνοστάσιο, μεταγενέστερη προσθήκη του 20ού αιώνα, είναι κτισμένο στη νοτιοδυτική γωνία του ναού.

Ο ναός της Αγίας Παρασκευής είναι πιθανότατα κτισμένος στο 16ο αιώνα. Το μοναδικό τμήμα που σώζεται από το αρχικό κτίσμα είναι η αψίδα. Σήμερα ο ναός βρίσκεται σε ερειπώδη κατάσταση, αφού η ανωδομή έχει καταρρεύσει εξ ολοκλήρου.

Ο ναός του Αγίου Μέμνωνος είναι μονόκλιτος σταυροθολιακός ναός με προστώο στη νότια πλευρά, του 19ου αιώνα. Είναι ο μοναδικός ναός στην Κύπρο που είναι αφιερωμένος στον μικρασιάτη άγιο. Η εικόνα του αγίου, που φυλασσόταν στην εκκλησία έφερε χρονολογία 1829.

Αυτό που σήμερα αντικρίζουμε στον Άγιο Λουκά είναι ο ημιτελής ναός. Ο παλιός

μονόχωρος καμαροσκέπαστος ναός και μέρος μοναστηριακών κτισμάτων που υπήρχαν στη θέση αυτή κατεδαφίστηκαν προ του 1974 για να οικοδομηθεί ο νεώτερος. Ο παλιός ναός αποτελούσε το καθολικό μικρού μοναστηριού, όπου μέχρι και το πρώτο τέταρτο του 20ού αιώνα λειτουργούσε εκεί εκκλησιαστικό δικαστήριο, ενώ παράλληλα αποτελούσε το επίσημο κατάλυμα των εκάστοτε αρχιεπισκόπων ή των αντιπροσώπων του, όταν επισκέπτονταν τα Βαρώσια, τα οποία ως γνωστόν υπάγονταν στην Αρχιεπισκοπή.

Το παρεκκλήσι του Αγίου Παντελεήμονα βρίσκεται περίπου 200 μ. βορειοδυτικά του Αγίου Λουκά εντός αρχαίας νεκρόπολης. Ο ναός είναι μικρός σε μέγεθος με πολλές νεώτερες και ακαλαίσθητες επεμβάσεις. Τα παλαιότερα μέρη του, εντοπίζονται στην ανατολική πλευρά και πιθανώς ανάγονται στη μεσαιωνική εποχή, ήτοι η αψίδα και υπόγειος καμαροσκεπής λαξευτός τάφος στην νοτιοανατολική πλευρά, στον οποίο υπήρχε αγίασμα. Ο ναός έχει καταρρεύσει στο μεγαλύτερό του μέρος. Μερικές δεκάδες μέτρα βορειότερα του παρεκκλησίου υπάρχει μικρό κατεστραμμένο σήμερα ελληνικό κοιμητήριο.

Ο νεώτερος τρουλλαίος ναός της Αγίας Αικατερίνης και κυρίως το σπήλαιο, ήταν ένα δημοφιλές προσκύνημα των Βαρωσιωτών και ειδικά των μαθητριών του παρακείμενου Γυμνασίου Θηλέων Αμμοχώστου. Η Αγία Αικατερίνη υπαγόταν στον Καθεδρικό ναό του Αγίου Νικολάου.

Ο σύγχρονος ναός της Αγίας Τριάδος αποτέλεσε, όταν οικοδομήθηκε, σκάνδαλο για τους Βαρωσιώτες, οι οποίοι δεν είδαν με θετικό μάτι το επαναστατικά μοντέρνο μπετονένιο κτήριο των αρχιτεκτόνων Αδελφών Φιλίππου. Ο παλιός πετρόκτιστος ναός κατεδαφίστηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1960 και στη θέση του οικοδομήθηκε το ξενοδοχείο Ασπέλια, το οποίο ανήκε στην Αρχιεπισκοπή.

Ο μονόχωρος ναός της Ιεράς Καρδίας (Sacré-Cœur) χρησιμοποιείτο από τους Ρωμαιοκαθολικούς και Μαρωνίτες κατοίκους της πόλης.

Το παρεκκλήσιο του Αγίου Γεωργίου (Άι Γιωρκούι), απέναντι από την περιοχή Καράολος, είναι σπηλαιώδης ναός στον οποίο έγιναν μεταγενέστερες επεμβάσεις. Το αρχικό κτίσμα είναι αρχαιότερο, όπως αποδεικνύεται και από τα ελάχιστα σπαράγματα τοιχογραφιών, που σώζονται στην εσοχή του βράχου στα νοτιοδυτικά του ναού. Μετά το 1974 το παρεκκλήσιο λειτούργησε ως εργαστήριο Καλών Τεχνών παρακείμενου πανεπιστημίου, ενώ σήμερα δόθηκε στους Πεντηκοστιανούς για να τελούν τις συνάξεις τους.

Ο ναός του Αγίου Γεωργίου του Φαράγκου είναι κτίσμα του 12ου αιώνας και είναι του τύπου του συνεπτυγμένου σταυροειδούς. Επί Ενετοκρατίας υπήρχε οικισμός,

που ανήκε στο διαμέρισμα της Μεσαορίας, αλλά στα κατοπινά χρόνια ενώθηκε με τα Βαρώσια, γι' αυτό και συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο αυτό.

Μέσα από την προδημοσίευση αυτή, απευθύνουμε θερμότατη έκκληση σε όλους όσους κατέχουν πληροφορίες, φωτογραφίες παλιές ή πρόσφατες από τις εκκλησίες των Βαρωσίων να μας προμηθεύσουν με αντίγραφό τους. Πολλαπλά χρήσιμες είναι φωτογραφίες από γάμους, βαφτίσεις, πανηγύρεις κτλ. από το εσωτερικό των ναών όπου διακρίνονται τα αρχιτεκτονικά μέρη, η επίπλωση, αλλά και εικόνες, που σήμερα έχουν χαθεί και αναζητούνται. Όπου υπάρξουν φωτογραφίες και είναι δημοσιεύσιμες θα αναφέρονται οι ιδιοκτήτες. Η προσπάθειά μας αυτή και η έκδοση σχετικού βιβλίου αποσκοπεί στην ανασύσταση της ιστορίας των ναών αυτών, με απώτερο σκοπό τη συντήρηση της μνήμης μέχρι την μέρα της επιστροφής στην αγαπημένη μας πόλη.

Ας σημειωθεί ότι στις 26 Ιανουαρίου 2015, ώρα 7.30 μ.μ., θα δοθεί διάλεξη στο ΤΕΠΑΚ στη Λεμεσό από τον δρα Ανδρέα Φούλια με θέμα «Τα Θρησκευτικά μνημεία της πόλης των Βαρωσίων (Αμμοχώστου)».

Των Βυζαντινολόγων, δρα Χρ. Χατζηχριστοδούλου και δρα Α. Φούλια

Πηγή: churchofcyprus.org.cy